

AKTÍVNE POČÚVANIE

„POČÚVAJ HLAVOU AJ SRDCOM, POTOM HOVOR“

aktívny *adj.* 1 charakterizovaný skôr činom ako pozorovaním a premýšľaním

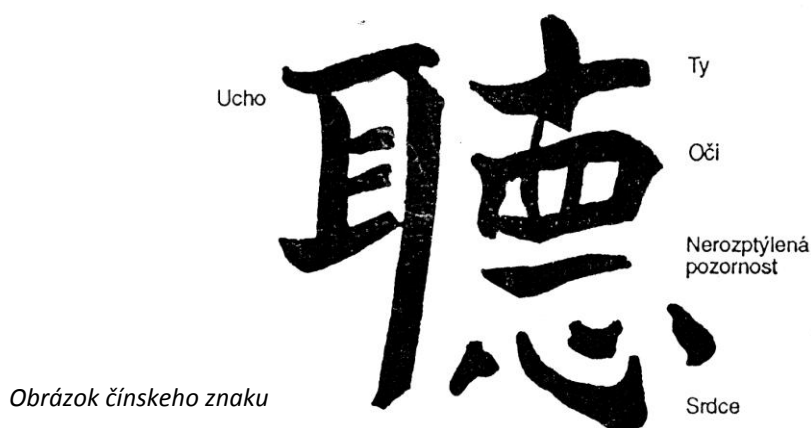
počúvať *v.* 1 počúvať so sústredenou pozornosťou: venovať pozornosť

Aktívne počúvanie: Počúvať so zámerom porozumieť, čo chce hovoriaci oznámiť

ČO JE AKTÍVNE POČÚVANIE?

Počúvanie je pasívny, mimovoľný proces, keď ucho zachytí zvukové vlny, ktoré vznikajú vibráciou nejakého zdroja a prenesie ich ďalej do mozgu. Počúvanie je však aktívny, zámerný proces, ktorý zahŕňa rozpoznanie, porozumenie a správnu interpretáciu zachytenej správy. Počúvanie vyžaduje účasť, trpezlivosť, energiu a vôľu „prijat“ - nielen to, čo hovoriaci vraví, ale aj to, čo zamýšľa oznámiť.

Mozog musí byť fyziologicky aktívny, aby sme mohli aktívne počúvať. Nielenže musí vnímať správne zvuky vrátane emocionálneho zafarbenia, ale musí tiež porovnávať, či sú slová v súlade s týmto emocionálnym zafarbením, pretvoriť slová do predstáv, ktoré môže vnímať, analyzovať, porovnávať a ukladať pre budúce použitie. To je mimoriadne aktívny proces, ktorý vyžaduje sieť neurónových spojení. Každé štvrté dieťa ju však nemá pri nástupe do školy dostatočne vyvinutú.¹ Táto neurónová sieť sa však dá ľahko rozvinúť v triede. Ďalšie informácie možno získať v Lindamood-Bell Learning Processes Center, San Luis Obispo, California, 001-800/233-1819.

Väčšina ľudí počúva pasívne. To znamená, že zvuky na nich pôsobia, sluch ich zachytí, ale oni sami sa aktívne nezúčastnia na tomto procese; nevytlačia žiadne úsilie, aby počúvali a venovali sa tomu, čo počujú. Ako príklad môže slúžiť počúvanie hudobnej nahrávky či rozhlasového vysielania pri riadení auta alebo pri upratovaní bytu. Naopak, aktívne počúvanie je oveľa komplexnejšie než pasívne počúvanie, pretože vyžaduje, aby sme počúvali aj ušami, očami, srdcom a so sústredenou pozornosťou,

¹ Neprekvapuje, že čím viac času dieťa trávi pred televíziou, tým menej času zostáva na rozvoj reči. Ďalšie údaje vid' v knihe Nanci Bellovej: *Vizualizing and Verbalizing for Improved Language Comprehension*, str. 21.

ako ilustruje TANG,² čínsky znak pre „počúvať“.

Aktívne počúvajúci človek je viac ako príjemca. Pomáha hovoriacemu tým, že ho rôznymi spôsobmi povzbudzuje, napríklad držaním tela, očným kontaktom, gestami, pozitívnymi neverbálnymi signálmi i mnohými súhlasnými slovami ako „uhm, aha, áno, rozumiem, súhlasím, zaujímavé, už som o tom niečo počul, povedz mi o tom viac...“. Počúvajúci oznamuje hovoriacemu: „Rozumiem. To čo hovoríš, je pre mňa dôležité i pre ostatných v triede. Budem počúvať, pokiaľ mi budeš niečo oznamovať, a potom sa spýtam, keď nebudem súhlasiť alebo rozumieť. Predovšetkým však rešpektujem tvoj názor a tvoje právo povedať ho.“

PREČO UPLATŇOVAŤ AKTÍVNE POČÚVANIE?

Aktívne počúvanie je nesmierne dôležité, pretože je vstupnou bránou pre porozumenie. Pri spoločenských udalostiach, v práci, v rodine, s priateľmi, všade „byť mimo“ spôsobuje vážne problémy. Prinajlepšom nás to uvádza do rozpakov a cítime sa vyradení zo spoločnosti. A taktiež za to často draho zaplatíme v našich vzťahoch s inými ľuďmi. Keď spletieme pokyny, platia za to aj naši zamestnávateľia. A čo viac, pokiaľ neprijímame informácie o svete a ako to v ňom chodí presne, je skutočné ťažké v ňom uspieť.

Sluch nám každodenne prináša širokú škálu informácií, ktoré potrebujeme, aby sme sa chránili a lepšie riešili problémy. Dokážeme si predstaviť, čo sa môže napríklad stať, keď chodec so slúchadlami na ušiach prechádza ulicou na červenú a nepočuje trúbenie klaksónu blížiaceho sa auta. Alebo keď vyľakaný rodič nie je schopný sústrediť sa na pokyny lekára ako podávať dieťaťu liek a čo vôbec robiť? Boli by ste iste smutní, keby ste zmeškali lietadlo do Disneylandu, pretože ste nepočuli poslednú výzvu na odlet. Vnímanie zvukových signálov z okolitého sveta je jednou z ciest, ako zostať v bezpečí a správne sa rozhodovať. Nie je to dostatočný dôvod, aby sme sa sústredili na to, čo počujeme? Na rozdiel od čítania nemôžeme ovplyvňovať rýchlosť reči iných ľudí, alebo si ju vypočúť znova, aby sme skontrolovali neznáme slovo. Preto nám môžu ujsť dôležité informácie, ktoré nám niekto oznamuje, a môžeme reagovať neprimerane. Môžeme hovoriť rozumne o nejakej téme, pokiaľ chápeme, o čom sa hovorí. Počúvanie skutočného sveta je šikovnosť na každý deň. Je nevyhnutné ju precvičovať a zlepšovať, aby sme okamžite rozumeli tomu, čo počujeme.

ČO HOVORIA VÝSKUMY MOZGU

Mnohí učitelia si neuvedomujú, že aktívne počúvanie – t. j. premena slov na mentálne obrazy, ktoré môžu byť spracované a uložené v krátkodobej alebo v dlhodobej pamäti – vyžaduje sieť neurónových spojení. Asi 25 percent detí ju nemá dostatočne vyvinutú, takže im to spôsobuje problémy v škole. Nanci Bellová popisuje typické príznaky ťažkostí so spracovaním hovorenej reči, z nich ktorýkoľvek príznak môže v škole spôsobiť ťažkosti a frustráciu. Bohužiaľ, väčšina ľudí, ktorí majú ťažkosti so spracovaním reči, vykazuje viac než jeden príznak. Ten zoznam je ako studená sprcha.³

1. *Osoba často nerozumie vtipom.* Humor založený na slovách závisí od predstavivosti, kým

² Peknú úvahu o význame čínskeho znaku pre „počúvanie“ nájdete v knihe Jeanne Gibbsovej: *TRIBES: A New Way of Learning and Being Together*, 1999, strany 93 – 94. Kniha ponúka aj veľa okamžite použiteľných metód, aby si žiaci precvičili životné pravidlo aktívneho počúvania. (Vid' tiež staršiu verziu knihy v slovenskom vydaní: *Kmene: proces pre sociálny rozvoj a kooperatívne učenie*, 1994 – pozn. prekladateľky.). Vid' tiež Susan Kovaliková: *ITV: model, Spirála, Kroměříž 1995*, strany 38 -39.

³ Nanci Bellová: *Vizualizing and Verbalizing for Improved Language Comprehension*, Gander Publishing, Inc., Palo Alto, CA, 1991, strana 21.

situačný humor (šľahačková torta na niečej tvári) nepotrebuje predstavivosť a je oveľa ľahšie pochopiteľný. Takmer každý porozumie vizuálne vnímať gagom, ale nie všetci pochopia humor založený na slovách.

2. *Osoba nerozumie pojmom príčina a následok.* Aby sme pochopili vzťah príčiny a následku, musíme porozumieť celku, z ktorého možno vyvodiť dôsledok.
3. *Osoba nemusí reagovať na slovné vysvetlenie.* Ak činnosť žiaka potrebuje usmerniť, „rozprávanie“ môže byť pochopené len čiastočne alebo vôbec nie, pretože žiak si pospája len časť z ústneho vysvetlenia.
4. *Osoba sa môže pýtať aj niekoľko ráz po sebe na niečo, čo už bolo zodpovedané.* Osoba počuje odpoveď, ale nie je ju schopná spracovať a spojiť potrebnú informáciu, takže sa pýta na to isté len inými slovami. Tieto osoby si často neuvedomujú, že kladú tú istú otázku iba v pozmenenej forme.
5. *Osoba nie je schopná zachytiť hlavnú myšlienku v televíznych programoch alebo vo filmoch, hoci detaily jej môžu utkviť.* Osobe môžu uniknúť podstatné pojmy alebo drobnosti z filmov, ktoré videla. V debate potom neinterpretuje filmový príbeh alebo jeho časti správne.
6. *Pri rozhovore alebo prednáškach osoba rýchle stráca pozornosť.* Osoby, ktoré nie sú schopné sledovať celok oznámenia, zistia, že v priebehu niekoľkých minút alebo i skôr „stratili niť“ a môžu sa vzdialiť – v duchu alebo doslova fyzicky.
7. *Osoba môže mať slabú sluchovú pamäť a ťažkosti pri sledovaní pokynov.* Tieto príznaky môžu mať ťažkú formu a môžu byť označené ako afázia (strata reči), alebo pri slabšej forme môžu vzbudzovať dojem nedostatku inteligencie či nedostatku motivácie. Preto sa skutočne o inteligencii osôb s týmto príznakom často pochybuje.

Nanci Bellová taktiež poukazuje na spojenie medzi ťažkosťami s počúvaním a vyjadrovaním v hovorenej reči:

„Ťažkosti porozumieť hovorenej reči často sprevádzajú ťažkosti vo vyjadrovaní. Postihnutí zažívajú problémy so zvládnutím svojho slovného prejavu, ich reč nie je plynulá alebo sa vyjadrujú neusporiadane, rozprávajú informácie skákavo. Napríklad žiak s ťažkým poškodením porozumieť hovorenej i písanej reči, poslaný na pozorovanie kvôli jeho školskému zaradeniu, často zasahoval do rozhovoru celkom nesúvisiacimi poznámkami. Poznámky nesúviseli ani navzájom, ani s témou. Niet divu, že ho často posudzovali ako mentálne postihnutého.“⁴

Každý učiteľ by mohol uviesť žiakov, ktorí vykazovali tieto znepokojujúce príznaky. Tých, ktorí sa potrebujú zdokonaľiť v aktívnom počúvaní, je viac než si väčšina ľudí myslí.

AKO AKTÍVNE POČÚVAŤ?

Pokiaľ ste sa s vyššie uvedenými problémami už stretli, potom by ste si mali prečítať knižku Nanci Bellovej – kvôli sebe i kvôli svojim žiakom. Používajte ju ako návod pri svojej práci s celou triedou každý deň 30 minút aspoň šesť týždňov. Budete žasnúť nad premenou akademických schopností jednotlivých žiakov i celej triedy.^{5*} Pokiaľ je sieť neurónových spojení v poriadku, môžu sa aj tradičnejšie výukové

⁴ Str. XXI v knihe Nanci Bellovej: *Vizualizing and Verbalizing for Improved Language Comprehension*, Gander Publishing, Inc., Palo Alto, CA. 1991.

⁵ Ďalšie informácie sú k dispozícii v Lindamood-Bell Learning Processes Center, 001-800/233-1819.

metódy, zamerané na väčšie sústredenie, väčšiu usilovnosť atď., používať celkom úspešne.

SOCIÁLNE SÚVISLOSTI AKTÍVNEHO POČÚVANIA

Dobre zvládnuté počúvanie vyžaduje spojenie neurónov, aby sme spracovali rečové podnety, plus sociálne zručnosti, ktoré naša spoločnosť očakáva od počúvajúceho. Existuje veľa spôsobov, ako si žiaci môžu precvičovať tieto sociálne súčasti počúvania.

Využitie čínskeho znaku pre počúvanie. Čínsky znak, ktorý znázorňuje sloveso počúvať, obsahuje oči, uši, srdce a sústredenú pozornosť. Je dobrým východiskom, pretože poskytuje šikovní zrkadlový podnet a rozširuje bežný význam slovesa počúvať. Navyiac učí žiakov, že zámer pochopiť, čo chce hovoriaci oznámiť, je vysoko dôležitým prvkom. Zámerné počúvanie pomáha, aby sme „počúvali“ s otvorenou myslou a zbavili sa predsudkov, ktoré by mohli znehodnotiť oznámenie hovoriaceho. Mnohí z tých, ktorí sú zlými poslucháčmi, sú takí zaujatí štýlom oznámenia, že im unikne obsah. Počúvanie ušami, očami, srdcom, so sústredenou pozornosťou a so zámerom prijať oznámenie, to sú kľúče pre aktívne počúvanie.

Sociálne očakávania. V západnej kultúre sa od dobrého poslucháča očakáva určité správanie, ktoré zahŕňa schopnosť „venovať pozornosť“ a schopnosť „sledovať rozhovor“. Schopnosť venovať pozornosť znamená, že hovoriaceho neprerušujeme, počúvame to, čo skutočne hovorí, nie to, čo by sme chceli počuť alebo si myslíme, že by hovoriaci mal povedať. Udržiavame očný kontakt, držanie tela signalizuje otvorenosť, používame povzbudzujúce slovíčka („No toto!“ „Čo bolo ďalej?“ „Skutočne?“ „Chápem.“) i zodpovedajúcu mimiku a gestá (prikyvovanie, úsmev atď.).

Schopnosť sledovať rozhovor znamená, že sa ubezpečujeme, či skutočne rozumieme tomu, čo hovorí druhá osoba alebo čo chce vyjadriť, parafrázujeme obsah, dávame objasňujúce otázky, sumarizujeme informácie a premýšľame o nápadoch. Tieto kroky sa môžu zdať spočiatku trochu násilné, ale vyplatí sa ich naučiť, pretože dramaticky zvyšujú vzájomné porozumenie.

Ďalšie prejavy. Aby sme získali čo najpresnejší dojem o tom, čo hovoriaci chcel povedať, musíme neustále dávať pozor. Keď poľavíme v sústredení, stratíme veľa informácií. Je viacej spôsobov, ako si môžeme pomôcť, aby sme sa sústredili na počúvanie a zapamätanie si informácií.

- Obmedzte rušivé momenty. Zmeňte prostredie tak, aby podporovalo sústredenie.
- Pozerajte sa na hovoriaceho. Pozorujte reč tela (otvorenosť versus uzavretosť), počúvajte tón hlasu (posadenie, kvalita, zafarbenie) a všímajte si výraz tváre ako ukazovateľa emócií. V mnohých prípadoch je to vlastne to hlavné oznámenie – najväčšia časť oznámenia je komunikovaná mimoslovnými prostriedkami.⁶
- Zamerajte svoju pozornosť na význam slov; používajte signály (prikývnutie hlavou, úsmev) na znak, že rozumiete.
- Vytvárajte si v mysli obrazy toho, čo počujete.
- Predstavujte si, ako tieto informácie zapadajú do toho, čo už viete a čo to znamená pre vás. Predstavujte si, čo by ste urobili.

⁶ Importance of Effective Communication. Northeastern University, College of Business Administration, October 1999. <http://www.cba.neu.edu/-ewertheim/inter/commun.htm>

AKO VYZERÁ AKTÍVNE POČÚVANIE V SKUTOČNOM ŽIVOTE?

- Chodíme k tým lekárom, ktorí počúvajú popis našich ťažkostí.
- Držíme si právnikov, ktorí počúvajú naše problémy.
- Navštevujeme koncerty, hry, filmy, zábavné programy.
- Počúvame prednášateľov a kladieme im vhodné otázky.
- Sústreďujeme sa na to, čo nám členovia rodiny hovoria.
- Pozorne počúvame, keď nám náš účtovník vysvetľuje nové daňové zákony.
- Učíme sa od svojich detí ako zaobchádzať s počítačom, videorekordérom a ďalšími najnovšími technickými zázrakmi.
- Posudzujeme prejavy a sľuby politikov.
- Venujeme pozornosť zákazníkom, ktorí vracajú pokazený, zničený alebo nevyhovujúci tovar.
- Poskytujeme útechu tým, že sme tam a ticho počúvame, keď niekto hovorí o svojom smútku alebo úzkosti.
- Diskutujeme možnosti riešenia problémov s tými, ktorí ich majú na starosti.
- Pozorujeme nové programy a hodnotíme informácie o ich presnosti, účinnosti a možnosti riešiť problémy.
- Zastavíme sa, aby sme počúvali, keď nám dospelí alebo deti začnú oznamovať svoje myšlienky, obavy a problémy.

AKO VYZERÁ AKTÍVNE POČÚVANIE V ŠKOLE?

V UČITEĽSKOM ZBORE

- dávate pozor počas porád, ďalšieho vzdelávania učiteľov, konferencií,
- odkladáte prácu, keď s vami žiaci hovoria,
- stretávate sa s rodičmi alebo so zákonnými zástupcami žiakov a počúvate informácie skôr, než sa sami vyjadrite,
- pozeráte sa na tých, ktorí s vami hovoria,
- reagujete na informácie komentármi alebo otázkami,
- oznamujete svoje myšlienky a pocity počas porád a pritom zostávate otvorení myšlienkam iných.

ŽIACI

- trpezlivo čakajú, kým iný žiak povie svoj pohľad na vec,
- používajú zručnosti a postupy aktívneho počúvania počas vyučovania,
- počúvajú pri čítaní príbehu,
- počúvajú a riadia sa inštrukciami a pokynmi,

- správajú sa sústredene pri debatách, v komunitnom kruhu, pri diskusiách v učebných tímoch a pri ďalších činnostiach, kde treba spolupracovať,
- hosťom alebo pozvaným odborníkom kladú premyslené otázky, pri vystúpeniach a programoch rešpektujú všeobecne prijímané pravidlá (sedia pokojne, sú ticho, počúvajú hovorené slovo, piesne, prejavy a pokiaľ je to vhodné, prejavujú spokojnosť potleskom).

APLIKAČNÉ ÚLOHY PRE ROZVOJ AKTÍVNEHO POČÚVANIA

PRE CELÚ TRIEDU

- Nahrajte na magnetofón rôzne zvuky vo svojom dome a v škole. Prehrajte ich celej triede, aby žiaci skúsili rozpoznať každý z nich. (Napríklad: na páske sa môžu objaviť zvuky pri otváraní a zatváraní dverí, šumenie fľaše so sódou, otváranie konzervy, rôzne časti cyklu prania v práčke, rezanie dosky, písanie kriedou na tabuli, skladanie podnosov v školskej jedálni atď.).
- Vypočujte si tri rôzne druhy hudby. Vyberte niečo z klasiky, džezu, country a westernu, disko, reggae, keltskej hudby, rock and rollu. Zoberte tri výkresy, na každý napíšte jeden druh hudby. Skúste kresbou vyjadriť svoje pocity z každého druhu hudby. Ukážte svoje kresby spolužiakom.

PRE MALÚ SKUPINU ALEBO JEDNOTLIVCOV

- Navrhňte symbol alebo obrázok, ktorý by znázorňoval pravidlo spolužitia – aktívne počúvanie. Napíšte názov a pripíšte jednu vetu, ktorá vysvetlí, prečo ste vybrali práve tento symbol. Používajte tento znak celý týždeň vo vašom učebnom tíme. Prediskutujte výstižnosť znaku s členmi skupiny.
- Zistite znak pre aktívne počúvanie v znakovkej reči. Nájdite pieseň, kde sa hovorí o počúvaní a zakaždým, keď je v nej reč o počúvaní, použite tento znak.
- Prediskutujte, ako došlo k nedorozumeniu (nesprávnej komunikácii) v príbehu... *(Pre učiteľov: zvolte vhodný titul pre svojich žiakov.)*
- Zdramatizujte šesť typov rozličného správania obecnstva. Vyzvite triedu, aby označila jednotlivé typy správania ako neaktívne, alebo aktívne počúvanie.
- Zhotovte plagát, ktorý bude ilustrovať aspoň dve zručnosti, potrebné na aktívne počúvanie. Umiestnite plagát na vonkajšiu stranu dverí triedy.
- Natočte na video niektorého z odborníkov, ktorý si príde s vami pohovoriť do triedy. Napíšte štyri otázky, ktoré majú byť zodpovedané po zhliadnutí videa. Každému rozdajte tieto otázky. Potom premietnite video a požiadajte divákov, aby svoje odpovede buď napísali alebo nakreslili. Po premietaní prezradte správne odpovede, aby si ich mohli skontrolovať.
- Zažite si opak aktívneho počúvania. Vyberte si tému, o ktorej radi hovoríte. Požiadajte partnera, aby zahral opak aktívneho počúvania, kým vy budete 30 sekúnd hovoriť. Potom hovorte o ďalšej téme, ale požiadajte partnera, aby počas vášho rozprávania aktívne počúval. Neskôr si vymeňte úlohy a zopakujte postup s podobnými témami. Povedzte svoje zážitky v úlohe hovoriaceho, keď váš poslucháč počúval a keď nepočúval. Urobte si tabuľku,

kde porovnáte prinajmenšom tri znaky počúvania a nepočúvania.

ZNAKY ÚSPECHU

BLAHOŽELÁME!

ZA PREJAVY AKTÍVNEHO POČÚVANIA U ŽIAKOV POKLADÁME:

- prerozprávajú myšlienky hovoriaceho a je zjavné, že si veľa zapamätali,
- sústreďujú sa na hovoriaceho, sú ticho, pýtajú sa v správnom čase, používajú vhodnú reč tela a povzbudzujúce prejavy,
- dávajú pozor, najmä keď sú v miestnosti rušivé podnety,
- prerušia prácu, aby vypočuli niekoho, kto im chce vylíčiť nejaký príbeh alebo situáciu,
- aktívne počúvajú v rôznych situáciách, napríklad, keď sa priateľ alebo známy zveria s problémom, pri výklade, pri prezentácii výsledkov skupiny alebo jednotlivcov, pri právach, umeleckom programe alebo prednáškach.

POKRAČUJTE ĎALEJ! ŽIACI POTREBUJÚ VIAC PRECVIČOVAŤ V PRÍPADOCH:

- prerušujú hovoriaceho,
- ignorujú osobu, ktorá hovorí,
- pokračujú v práci, keď s nimi niekto hovorí,
- telesné prejavy nie sú priateľské (gestá, grimasy),
- neudržiavajú očný kontakt s hovoriacim,
- nie sú schopní zopakovať dôležité body,
- nevenujú pozornosť pocitom hovoriaceho,
- vyrušujú, keď niekto hovorí,
- vyžadujú, aby ich každý počúval, ale sami nepočúvajú,
- pri predstaveniach alebo vystúpeniach sa správajú nevychované alebo nedávajú pozor.

LITERATÚRA

LEFEVRE, PIERE: Príbehy psané životem, Velké pravdy v malých píbežích, Portál 1994, ISBN 80-7178-007-3, (Umenie mlčať, str.32)

KOLEKTÍV AUTOROV. 2007. Čítanka pre 3. ročník ZŠ. Bratislava: OG – Vydavateľstvo POĽANA. ISBN 978-80-89192-64-9 (O divotvornom hrnčíčku, str.9)

HUDBA

Pieseň pre tvoje uši (hudba: Vašo Patejdl, text: Daniel Hevier)

Pieseň Trpaslúšikov (hudba a text: Juraj Hatrík)

Žabia škola (Kolektív autorov. 1989. Piesne, hry a riekanky pre deti predškolského veku. Bratislava: SPN, str.144)

FILM

Bambulľkine dobrodružstvá

Krtko a nohavičky

V dňa

VÁŽENÍ RODIČIA,

pravidlá spolužitia sú pravidlami správania , ktorými sa naša trieda bude tento rok spravovať. Týchto päť pravidiel je založených na úcte k iným i k sebe a – pokiaľ sa skutočne dodržiavajú – vytvárajú bezpečné prostredie, v ktorom sa darí učeniu. Ďalšie pravidlo, na ktoré sa naša trieda zameria, je:

aktívne počúvanie.

Budeme sa s ním zoznamovať aj takto:

- cvičiť sa v písaní poznámok,
- počúvať rôzne druhy hudby,
- robiť si zoznamy prejavov aktívneho poslucháča,
- navštevovať predstavenia buď v škole alebo aj mimo nej, aby sme sa precvičili v aktívnom počúvaní.

Okrem toho, že môžete byť pre svoje dieťa vzorom v aktívnom počúvaní, ako rodičia môžete pomôcť zlepšovať zručnosti počúvania u svojho dieťaťa aj ďalšími spôsobmi. Podporujte ich rozvoj aj takto:

- budete mu čítať nahlas stále dlhšie príbehy, od obrázkových kníh a návodov až po súvislé príbehy (jednu alebo dve kapitoly denne) a budete sa ho pýtať, čo si predstavuje pri čítaní,
- budete chcieť, aby Vám hovorilo o programoch, ktoré videlo v televízii vrátane jeho názoru na ne (aj na niektoré správy),
- zariadite, aby Vaše dieťa malo príležitosť zapamätať si a riadiť sa stále zložitejšími pokynmi s rozsahom niekoľkých krokov,
- pri prechádzke v lese, šantení na lúke alebo kúpaní v rieke budete sledovať a lúštiť zvuky.

Prosím, oznámte mi akékoľvek ďalšie nápady, ktoré sa Vám osvedčili. Použijem ich v ďalších listoch rodičom alebo ich uverejním v našom triednom spravodajcovi.

S pozdravom

.....
učiteľka Vášho dieťaťa